

Література:

1. Хабермас Ю. Кантовский проект конституционализации международного права: есть ли у него будущее? / Ю. Хабермас // Проблемы философии права. Міжнародний часопис. Том. IV–V. – Київ-Чернівці: Рута. – С. 7–16.
2. Максимов С. І. Філософія права: сучасні інтерпретації : вибр. праці: статті, аналіт. огляди, переклади (2003–2011). – 2-ге вид., допов. / С. І. Максимов. – Х. : Право, 2012. – 432 с.
2. Кант И. К вечному миру // Кант И. Соч.: В 6 т. – Т. 6. – М., 1966.
3. Кант И. О поговорке... // Кант И. Соч.: В 6 т. – Т. 4. Ч.2. – М., 1965.
4. Честнов И. Л. Универсальны ли права человека? / И. Л. Честнов // Правоведение. – 1999. – № 3.

Л. М. Герасіна¹

МОДЕРНІЗАЦІЯ ГЛОБАЛЬНОГО СВІТОПОРЯДКУ ПІД ВПЛИВОМ РІЗНОМАНІТТЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

Для розкриття змісту, формату і структури зв'язків у міжнародній спільно́й науко́ю було внесено категорію «світовий порядок», який має тенденції до постійних порушень та відновлення. Відповідно, його збереження і збалансування стало найважливішим пріоритетом світової політики, що вимагає активних дій і доброї волі з боку всіх учасників міжнародних відносин. З поч. 90-х років ХХ ст. почав формуватися новий «глобальний світопорядок», вже не пов'язаний із конфронтацією та боротьбою антагоністичних політичних систем, а зорієнтований на принципи глобальної взаємодії, міжнародної співпраці та партнерства.

Світова політика, що є універсальним виміром розвитку сучасної цивілізації, змістовно залежить не стільки від досвіду окремих країн, їхніх політичних інститутів, скільки від якостей політичних еліт і загальних тенденцій політичної еволюції людства. Це – сфера неподільної взаємодії між суб'єктами міжнародних відносин з приводу їхньої політики стосовно одне одного та у напрямку вирішення загальносвітових проблем; і водночас, сукупна міжнародна діяльність суверенних держав та інших міжнародно-правових суб'єктів на глобальній світовій арені,

---

¹ Доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри соціології та політології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

яка включає й політику кожного з них відносно своїх внутрішніх проблем. Сучасний світовий політичний процес відбувається в межах т. зв. глобальної політичної сфери, що є галуззю реалізації владних відносин і глобальних впливів у міжнародному просторі.

Феномени світової політики та глобального світопорядку інтерпретуються у різних наукових парадигмах – історичній, політологічній, філософській, міжнародно-правовій, геополітичній, соціологічній тощо – зокр., як самостійна галузь науки, як сфера глобального управління та як глобальне соціальне явище.

Як наукова доктрина, світова політика представлена міжгалузевою системою знань, що містить аналіз процесів, які стосуються життєдіяльності усєї світової спільноти. Теоретичний концепт світової політики сформувався в кінці 70-х рр. ХХ ст. у неоліберальній дослідницькій парадигмі (Р. Кохен і Дж. Най «Транснаціональні відносини і світова політика»). Генезис і розвиток цієї наукової галузі передусім пов'язані з фіксацією зменшення ролі двосторонніх зв'язків у міжнародних відносинах та активізацією великої кількості недержавних акторів світового співтовариства. Тому очевидна гносеологічна спорідненість світової політики і міжнародних відносин. Але «поля» їхнього предмету нині помітно відрізняються, адже з середини 1990-х рр. суттєво змінився зміст глобального світопорядку і зв'язків між суб'єктами у міжнародній системі. В науці укорінилась думка, що міжнародні відносини є інституційною основою світової політики; вона відбиває їхній зміст і сенс, це – політичне явище і процес, пов'язаний з появою нових акторів, просторів і вимірів, що виникають на грані реалізації національних політик, глобальних інституцій, транснаціональних структур та самостійних політичних дій антиглобалістських організацій, Інтернет-спільнот, навіть злочинних мереж – усього того, що складає реальну політичну дійсність ХХІ ст.

Будучи соціальним феноменом, світова політика демонструє якісно новий стан міжнародного середовища, де діють як традиційні (суверенні держави), так і нові суб'єкти міжнародної взаємодії (неурядові організації, партії, міжнародні профспілки, ТНК і ТНБ, інші світові політичні актори). Новий світопорядок об'єктивно відображає глобальні явища та світополітичні трансформації, що завершили на поч. ХХІ ст. перехід від традиційних міждержавних відносин до більш складної системи – глобальних міжнародних відносин пост-Вестфальської епохи [1]. У міжнародному політичному лексиконі все частіше використовують поняття

«світової спільноти», яке набуло наукового сенсу, відображаючи глобальний результат історичного розвитку людства. Воно полягає, по-перше, у формуванні соціальних традицій і норм співіснування різних політичних акторів на світовій арені, по-друге – у спробах вироблення правових процедур захисту загальнолюдських інтересів у світовій політиці. Звідси, глобальний світопорядок слід сприймати як інструмент усієї планетарної спільноти, а не окремих урядів і держав; його нове розуміння зумовлене високим ступенем взаємозалежності держав, регіонів і націй, та передбачає мирний характер світового співтовариства.

Новий глобальний світопорядок обумовлений станом важливої проблеми сучасної цивілізації – глобального управління – сферою діяльності, що пов'язана з реалізацією владних відносин між людьми, народами, націями, державами. Відтак, світову політичну реальність можна інтерпретувати як «мистецтво управління світовою спільнотою», де численні державні і недержавні актори утворюють складну, політично легітимну систему взаємозв'язків у всіх галузях діяльності – від політичної, правової, економічної до культурно-гуманітарної та інформаційної.

В арсеналі світополітичного аналізу зафіксовані найзначніші універсальні параметри стабільності глобального світопорядку [2, с. 14–55], це: єдине розуміння загальнолюдської моралі та права світовою спільнотою; показники транснаціоналізації міжнародної економіки і міжнародного інвестування; збалансування транспортної системи планети; контрольований характер розвитку систем озброєнь та поширення технологій їх виробництва у світі (у т. ч., глобальних систем наведення ракет); зростання контурів всесвітнього віртуального простору (Інтернету і соціальних мереж).

Але чинний глобальний світопорядок перебуває також під дією постійних деструкцій, що спричиняють необхідність його модернізації особливо у сфері зовнішньополітичної взаємодії. Передусім, це стосується міжнародних конфліктів – безпосереднього або непрямого зіткнення інтересів двох чи декількох сторін (держав, їх коаліцій, народів, організацій) на ґрунті об'єктивних та суб'єктивних протиріч, що існують між ними; та їх кризових наслідків – суспільно-економічних криз цілих держав, вимушеної масової міграції населення цих країн (напр., Афганістан, Ірак, Сірія) тощо.

Конфлікти, згідно діалектики еволюції людства, є неминучим та функціонально необхідним компонентом історії світового розвитку. Втім, спроби окремих держав прямо втручатися (або впливати) на внутрішні

процеси в інших країнах, завжди вважалися неприпустимими. Але в наш час подібні факти з ексцесу, нажаль, перетворились на норму міжнародно-політичної дійсності, що підкріплюється достатньою військовою силою (дії блоку НАТО в Югославії та Іраці; анексія Криму та інтервенція РФ на сході України). Ці та інші приклади руйнують післявоєнну «картину світу» і відкрито піддають сумніву суверенітет, як міжнародно-правовий принцип.

Зміст міжнародних конфліктів стосується не приватних, а суспільних або глобальних інтересів, національної безпеки, територіальної цілісності та суверенітету держав, стабільності в регіонах планети. Специфікою їх предмету є зіткнення інтересів суб'єктів міжнародних відносин, яке спричиняє боротьбу між ними і врегульовується за допомогою міжнародно-правових процедур. Тривалий стан активної, відкритої (як і латентної) боротьби міжнародних суб'єктів щодо реалізації своїх інтересів і цілей, які є несумісними з прагненнями протилежної сторони, має деструктивні наслідки для чинного стану міжнародних відносин.

Джерела виникнення і розвиток міжнародних конфліктів пов'язані передусім з об'єктивними протиріччями у міждержавних відносинах: територіальними, політичними, економічними, ресурсними, військово-стратегічними, етнорелігійними, науково-технічними проблеми т. і. Не слід ігнорувати й суб'єктивний чинник конфліктності, адже здійснення урядами зовнішньої політики прямо корелює з якістю політичних еліт і особистими рисами державних діячів, причетних до ухвалення рішень. Від їхньої позиції можуть мінятися змістовні характеристики міжнародного конфлікту, наприклад – інтенсивність дій сторін (ескалація, «генералізація» боротьби), зростання кількості учасників чи, навпаки – реверсія відносин.

В світовій політиці XX–XXI ст. найтипівішими стали: міждержавні конфлікти (де усі сторони конфронтації представлені державами або їхніми коаліціями); національно-визвольні війни (одна сторіна – колоніальна держава, інша – нація, що повстала), здебільше це – антиколоніальні війни, бунт народу проти расизму, геноциду або компрадорського уряду, що діє проти демократії; інтернаціоналізовані внутрішні конфлікти (коли зовнішня держава виступає посібником однієї зі сторін внутрішнього конфлікту на території країни).

Різноманіття міжнародних конфліктів дослідники представляють у класифікаціях за багатьма критеріями, це дозволяє чіткіше виділити

конфліктогенні чинники, які деформують глобальний світопорядок у міжнародній системі [3; 4]. Серед них найцікавіші:

- За географією (масштабом) – локальні (в межах прикордонних районів), регіональні, континентальні, глобальні (світові) конфлікти.

- За числом сторін-учасниць – двосторонні, багатосторонні, коаліційні (міжблокові) міжнародні конфлікти.

- За сферою протиріч – це конфлікти міжнародно-правові (спір між суб'єктами міжнародного права), політичні (володіння чи контроль територій, виборювання статусу в ієрархії міжнародних відносин т. і.); економічні (контроль над ресурсами, ексклюзивними правами, зміна чинного економічного ладу); ідеологічні (несумісність цінностей та ідей); міжетнічні (етнічна, расова дискримінація, боротьба за самовизначення) тощо.

- Згідно способу ворожих дій – збройні (війна) та незбройні конфлікти (дипломатичні колізії й демарші, торгові «війни», ембарго, контр-пропаганда).

- За історичним виміром – традиційні міжнародні конфлікти та неklasичні (асиметричні збройні конфлікти, гібридні та інформаційно-кібернетичні війни, збройні сутички між приватними комбатантами).

Глобальний світопорядок у наш час, як виявилось, реально залежить від форми протікання міжнародних криз. Їх оригінальне трактування і класифікацію запропонував канадський політолог А. Раппопорт. Найбільш небезпечною щодо збереження миру і безпеки є міжнародна криза, яка розвивається у формі «битви». Залучені до цього протиборства сторони принципово настроєні войовничо одна до одної, прагнуть нанести супротивникові максимальну шкоду, незважаючи на можливість негативних наслідків для себе. Поведінку учасників цього конфлікту слід визначити як ірраціональну, оскільки вони ставлять собі недосяжні цілі та не завжди адекватно сприймати міжнародну ситуацію та дії протилежної сторони (напр., війни у Сирії, Лівані, арабо-ізраїльський конфлікт).

У міжнародній кризі, що розгортається у формі «гри», поведінка учасників визначається більш раціональними міркуваннями (інколи прихованими) на підставі т. зв. прецедентів конфліктної взаємодії. Незважаючи на певні прояви войовничості, сторони не схильні загострювати відносини до крайності, що є ознакою гібридності конфлікту і маніпулювання інтересами (як україно-російський конфлікт на Донбасі); поточні та кінцеві рішення можуть прийматися з урахуванням усіх чинників об'єктивної оцінки ситуації, але не завжди на основі норм міжнародного

права; нерідко – завдяки міжнародній медіації (напр., дії груп «мінського і норманського формату»).

Нарешті, для міжнародної кризи, що розвивається як «дебати» із застосуванням дипломатичних і політичних процедур, з самого початку характерний інтелектуальний характер, прагнення міжнародних суб'єктів узгодити позиції шляхом переговорів і розв'язати виниклі суперечності завдяки досягненню політико-правового компромісу чи консенсусу (як дії Шотландії та Каталонії з політичного самовизначення).

Дійсно, сучасний світ став більш цивілізованим і розвиненим, але водночас і набагато небезпечніше: людство безпосередньо постало перед проблемами виживання, пошуку соціополітичних шляхів руху до єдиної людської спільноти, що буде здатна вирішувати найскладніші глобальні проблеми планети. Новий глобальний світопорядок, як ідея та практична реальність, має характеризуватися незастосуванням сили і загрози сили, рівноправною співпрацею у світовій політиці, спільними зусиллями еліт з упорядкування взаємодії та впливів у світовому політичному процесі.

Література:

1. Цыганков П. А. Международный порядок: между прошлым и будущим / П. Цыганков // Социально-политические науки. 1991. – № 2.
2. Бауман З. Глобалізація: наслідки для людини і суспільства / З. Бауман ; пер. з англ. І. В. Андрущенко. – К. : Києво-Могилянська академія, 2008. – 109 с.
3. Фельдман Д. М. Конфликты в мировой политике / Д. Фельдман. – М., 1997.
4. Международные отношения: теории, конфликты, движения, организации / под ред. П. А. Цыганкова. Изд. 2-е, доп. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 320 с.

О. Р. Дашковська¹

МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ НЕДИСКРИМІНАЦІЇ

Одним із основних принципів Загальної декларації прав людини, прийнятої 10 грудня 1948 р., є принцип рівноправ'я. Згідно зі статтею 2

---

¹ Доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого